

SENSOR INTEGRATSIYASI DISFUNKTSIYASI

Utbasarova Umida Mexmanovna

Alfraganus universiteti v.b dotsent PhD

Rustamova Yulduzxon Rustamovna

Toshkent shahridagi Kimyo Xalqaro Universiteti (KIUT) logopediya
yoʻnalishi magistri

Utbasarova Umida Mexmanovna

Associate Professor (PhD), Alfraganus University

Rustamova Yulduzxon Rustamovna

Master of Science in Speech Therapy, Kimyo International University in
Tashkent (KIUT)

***Annotatsiya:** Biror tushuncha va uning nomi bolaning xotirasiga singib ketishi uchun ular uni ko'rishlari, eshitishlari, ta'mini sezishlari va teginishlari kerak. Shundagina bu aloqa miyada shakllanishi mumkin. Hozirgi kunda bolalar bog'chalaridagi ko'plab bolalarda bu aloqalardan biri yoki bir nechitasi yo'q. Agar biron sababga ko'ra bu integratsiya zaif bo'lsa va miya yetarli bilimni o'zlashtira olmasa va etarli darajada javob bera olmasa, bu nutq va umumiy rivojlanish bilan bog'liq muammolarga olib kelishi mumkin.*

***Kalit soʻzlar:** sensor,genetik,biologik,taktil, Propriotseptiv, Vestibulyar.*

SENSORY INTEGRATION DYSFUNCTION

***Abstract:** In order for a concept and its name to be embedded in a child's memory, they need to see, hear, taste, and touch it. Only then can this connection be formed in the brain. Many children in kindergarten today lack one or more of these connections. If for some reason this integration is weak and the brain cannot absorb enough knowledge and respond adequately, this can lead to problems with speech and general development.*

***Keywords:** sensor, genetic, biological, tactile, Proprioceptive, Vestibular*

Tovushlarga sezgirlik, teginishdan qo'rqish va noqulaylik hissiy integratsiya buzilishining belgilari bo'lishi mumkin. Masalan, bola kiyim kiyishni yoqtirmasligi mumkin, chunki matoning har bir teginishi og'riqli ko'rinadi. Ota-onalar va o'qituvchilar farzandlarida bu muammo borligiga shubha qilmasliklari mumkin, ammo bu ularning rivojlanishi va xatti-harakatlariga jiddiy ta'sir qiladi.

Sensor integratsiyasi nima?

Sensor integratsiyasi - bu asab tizimining sezgilardan ma'lumot olish va qayta ishlash jarayoni. Keyin u uni atrofdagi dunyoga javob berish yoki gapirish kabi murakkab harakatlarni bajarish uchun ishlatadi. Bu jarayon bachadonda boshlanadi va maktabgacha yoshda tez rivojlanadi.

Asab tizimi doimiy ravishda ko'rish yoki eshitish tizimlari kabi turli xil sezgi tizimlari orqali juda ko'p miqdordagi sezgi signallarini qabul qiladi. Odatda, bu signallarning barchasi miya tomonidan qayta ishlanadi va birlashtiriladi, bu bizga atrofdagi dunyoni yetarlicha idrok etish va o'zaro ta'sir qilish imkonini beradi. Biroq, sensorni qayta ishlash buzilishida bu jarayon buziladi.

Sensor integratsiyasi bolaning sensomotor va psixomotor rivojlanishining asosidir. Bu siz ular to'liq rivojlanmaydi.

Sezgi buzilishlari har bir bolada turlicha namoyon bo'ladi. Ba'zi bolalar ma'lum stimullarga o'ta sezgir bo'lishi mumkin, oddiy signallarni juda kuchli deb qabul qilishlari mumkin. Masalan, ular jim musiqani juda baland deb qabul qilishlari mumkin. Ular boshqalarga nisbatan ham sezgir bo'lmasligi mumkin, ularni juda zaif deb qabul qilishlari mumkin. Masalan, bola qattiq urilganda ham og'riqni sezmasligi mumkin.

Mutaxassis mashg'ulotlar davomida sezgirlik buzilishi bo'lgan bolaga stimullarni iloji boricha me'yorga yaqinroq idrok etishni o'rganishga yordam beradigan sharoitlarni yaratadi. O'qituvchining asosiy maqsadi stimullarga nisbatan kuchli reaksiyalarni mo'tadillashtirish, bu esa bolaning atrofdagi dunyo bilan o'zaro ta'sirini osonlashtirishdir.

Bolalardagi sensorli qayta ishlash buzilishlari bir yoki bir nechta sensorli tizimlarga ta'sir qilishi mumkin.

Sensorli integratsiya terapiyasi turli sensorli tizimlarni rag'batlantirishga qaratilgan: taktil, proprioseptiv, vestibulyar, vizual, eshitish va boshqalar. Ushbu mashqlar bolalarga o'z tanalarini yaxshiroq anglash va sensorli ortiqcha yuk bilan samaraliroq kurashishni o'rganishga yordam beradi.

Ko'pgina ta'lim muassasalarida barcha sensorli tizimlarni rivojlantirishga yordam beradigan sensorli xonalar mavjud. Bu xonalar quyidagi kabi ixtisoslashtirilgan uskunalar bilan jihozlangan: quruq sharli chuqurchalar; yumshoq loviya sumkalari, hamaklar; yorug'lik va ovoz moslamalari; aroma lampalari va kitoblar, hid qutilari;

taktil panellar, band taxtalar;

Bolalarda sezgi muammolarining sabablari

Bolalarda sezgi nuqsonlari turli sabablarga ko'ra yuzaga keladi. Ularni ikki asosiy guruhga bo'lish mumkin: biologik va ijtimoiy.

- Biologik omillar:
- genetik moyillik;
- homiladorlik patologiyalari;
- erta tug'ilish;
- qiyin tug'ruq.

Ko'pgina biologik sabablar homiladorlik yoki tug'ruq paytida sezgi jarayonlari uchun mas'ul bo'lgan ayrim miya tuzilmalarining shikastlanishi yoki rivojlanmaganligi bilan bog'liq.

Ijtimoiy omillar:

Emotsional mahrumlik: bolada onasi bilan hissiy aloqa yo'q edi va u ularga sovuq munosabatda bo'lgan.

Emotsional ifodani cheklash: masalan, oilada hissiy ifoda rag'batlantirilmaydi.

Ijtimoiy mahrumlik: bola boshqa bolalar va kattalar bilan muloqot qilishdan cheklanganda. Haddan tashqari himoya: Bolalar turli xil sezgi stimullaridan

haddan tashqari himoyalanganda, masalan, ularga qum yoki suv bilan o'ynashni taqiqlash yoki taktil aloqani cheklash orqali.

Mashg'ulotlarni o'tkazish bo'yicha tavsiyalar.

Sensor integratsiya buzilishlari bo'lgan bolalar bilan ishlashda samarali va xavfsiz mashg'ulotlarni ta'minlash uchun ma'lum tavsiyalarga amal qilish muhimdir:

Dastlabki baholashni o'tkazing. Mashg'ulotlarni boshlashdan oldin qaysi sensor tizimlariga e'tibor qaratish kerakligini tushunish muhimdir. Ota-onalarga bolaning individual ehtiyojlarini aniqlaydigan va mos dars rejasini ishlab chiqadigan mutaxassis bilan maslahatlashishni tavsiya eting.

Ehtiyotkor va diqqatli bo'ling. Har bir bola noyob ekanligini unutmang. Bir bola uchun ishlaydigan narsa boshqasida salbiy reaksiyaga sabab bo'lishi mumkin. Masalan, taktil yuqori sezuvchanlikka ega bolalar kutilmagan teginishga yomon reaksiya ko'rsatishi mumkin, shuning uchun ularni bu faoliyat haqida ogohlantirishni unutmang. Sabrli va izchil bo'ling. Sensor integratsiya buzilishlarini tuzatish uzoq muddatli jarayondir. Darhol natijalarni kutmang; muntazam mashg'ulotlar kalit hisoblanadi. Sensor integratsiya buzilishlari bo'lgan bolalar bilan ishlashda asosiy tamoyil "Avvalo, zarar yetkazmang".

Vestibulyar Tizim

Muvozanat hissi va fazoviy yo'nalish. Muvozanatni saqlashga, harakatlarni muvofiqlashtirishga va qayerda va qanday holatda ekanligimizni tushunishga yordam beradi. Vestibuloreseptorlar vestibulyar apparatda (bosh sohasi) joylashgan.

Propriotseptiv Tizim

Kosmosdagi tana holatini va mushak va bo'g'imlarning harakatini anglash. Bizga motor qobiliyatlarini boshqarish, holatni saqlash va harakatlarni muvofiqlashtirish imkonini beradi. Propriotseptorlar mushaklar, paylar va bo'g'imlarda joylashgan.

Taktil Tizim

Teginish hissi. Teginishni, haroratni, og'riqni va qichishishni idrok etishga imkon beradi. Taktil tizimning retseptorlari terida joylashgan va turli xil stimullarga javob beradigan ko'plab funktsiyalarga ega. Shuningdek, u ijtimoiy o'zaro ta'sir va hissiyotlarni tartibga solish bilan chambarchas bog'liq (masalan, shuning uchun biz faqat o'zimizga yoqadiganlarni quchoqlaymiz).

Ko'rish Tizimi

Ko'rish. Bizga atrofimizdagi dunyoni ko'rish va vizual ma'lumotlarni idrok etish imkonini beradi. Ko'rish tizimi ko'zlarda joylashgan va to'r pardasi, linza va boshqa tuzilmalardan iborat.

Eshitish Tizimi

Eshitish. Bizga tovushlarni eshitish va eshitish ma'lumotlarini idrok etish imkonini beradi. Retseptorlar ichki quloqda joylashgan.

Hid bilish tizimi

Hid. Bizga hidlarga reaksiya qilish va hid bilish ma'lumotlarini idrok etishga yordam beradi. Hid bilish retseptorlari burun bo'shlig'ida joylashgan.

Ta'm bilish tizimi

Ta'm. Bizga oziq-ovqat va ichimliklarni tatib ko'rish va ta'm bilish ma'lumotlarini idrok etish imkonini beradi. Retseptorlar og'izda joylashgan va turli xil ta'mlarga javob beradi

Yosh bolalarda sensor integratsiya buzilishlarining belgilari

Gipersezuvchanlik

Bola baland tovushlarga, yorqin chiroqlarga, teginishga yoki hidlarga haddan tashqari reaksiya berishi (yig'lashi yoki qichqirishi) mumkin.

Bola sensor stimullarga yuqori sezuvchanlik tufayli cho'milish yoki tirnoqlarni qirqish kabi ba'zi faoliyatlardan qochishi mumkin, shuningdek, ko'plab ovqatlardan bosh tortishi mumkin (ovqat tanqisligi).

Bola boshqa bolalarni bezovta qilmaydigan sensor stimullarga javoban xavotir yoki stress belgilarini ko'rsatishi mumkin.

Giposezuvchanlik

Bola baland tovushlarga, yorqin chiroqlarga, teginishga yoki hidlarga javob bermasligi mumkin.

Bola kiyimlari ho'l yoki iflos bo'lganini yoki tanasi noqulay holatda bo'lganini sezmasligi mumkin.

Bola odatda boshqa bolalarni qiziqtiradigan sensor stimullarga javoban zerikish yoki befarqlik belgilarini ko'rsatishi mumkin. Sensor modulyatsiya buzilishi

Bola sensor stimullarga javobini tartibga solishda qiynalishi mumkin.

Ular bir xil sensor stimulga javoban giposezivchanlik va yuqori sezuvchanlik o'rtasida almashinib turishi mumkin.

Bolada boshqa bolalarni bezovta qilmaydigan sensor stimullarga javoban xavotir, tajovuzkorlik yoki o'zini o'zi rag'batlantirish belgilari paydo bo'lishi mumkin.

Sensor farqlash buzilishi

Bolada ranglar, shakllar, teksturalar yoki tovushlar kabi sensor stimullarni farqlashda qiyinchiliklar bo'lishi mumkin.

Ular o'xshash narsalarni chalkashtirishi yoki mayda detallarni sezmasligi mumkin.

Bolada boshqa bolalarni bezovta qilmaydigan sensor stimullarga javoban chalkashlik yoki umidsizlik belgilari paydo bo'lishi mumkin. Yuqoridagi barcha kasalliklar bolaning diqqat yetishmovchiligi buzilishining asosi bo'lishi mumkin, chunki ular doimo chalg'iydi, diqqatini jamlay olmaydi yoki aksincha, yetarlicha faol emas. Bundan tashqari, propriozeptiv yoki vestibulyar tizimlarning sensor integratsiyasidagi buzilishlar, xususan, giperqidiruv (bola stimullarga ega bo'lmaganda va ularni doimiy ravishda qidirganda) giperaktivlik deb qaralishi mumkin.

Xulosa qilib aytsak: Ota-onalar kuzatuv orqali muammoni aniqlagandan so'ng, ular erta aralashuv markaziga murojaat qilishadi va uchrashuvdan oldin mutaxassisga xabar berish uchun so'rovnomalarni to'ldirishadi. Ushbu

so'rovnomalar bolalarning sensor afzalliklari va qiyinchiliklarini baholash uchun ishlatilishi mumkin va ota-onalar yoki o'qituvchilar tomonidan to'ldirilishi mumkin. Shuni ham ta'kidlash kerakki, bolalarda sensor integratsiyani to'liq va aniq baholash bir nechta usul va vositalardan foydalanishni, shuningdek, mehnat terapevti, nutq terapevti, psixolog va boshqalar kabi turli mutaxassislar o'rtasidagi hamkorlikni talab qilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. 2012-yil 29-dekabrda 273-FE-sonli "Rossiya Federatsiyasida ta'lim to'g'risida"gi Federal qonun (2022-yil 29-dekabrda amaldagi tahrir).
2. Venger, L. A. va E. G. Pilyugina. Tug'ilgandan 6 yoshgacha bo'lgan bolalarda sensor madaniyatini rivojlantirish. Moskva: Prosveshchenie. 2014, 144 b.
3. Zemtsova, M. I. G'ayritabiiy bolalardagi nuqsonlarni qoplash asoslari. G'ayritabiiy bolalarni o'qitish va tarbiyalash asoslari. Moskva: Prosveshchenie. 1995, 101-122-betlar.
4. Erta va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishining psixologik va pedagogik diagnostikasi. Moskva: Prosveshchenie. 2005, 313 b.
5. Yosh bolalarning sensor ta'limi: O'quv qo'llanmasi / Yu. M. Xoxryakova tomonidan tahrirlangan. Moskva: TC Sfera nashriyoti, 2014. 128 b.
6. E. O. Smirnova. Maktabgacha ta'limning pedagogik tizimlari va dasturlari: 0313 "Maktabgacha ta'lim" mutaxassisligi bo'yicha tahsil olayotgan pedagogika kollejlari va maktablari talabalari uchun o'quv qo'llanma. Moskva: VLADOS, 2015. 119 b.